

Обсъждане на статията "Кутията на Пандора на балканските граници"

от Жан-Арно Деран

(в. "Монд дипломатик " - януари 2008 г.)

бе организирано от списание "Понеделник" и българската редакция на вестника на 7 февруари 2008 г.

В дискусиата участваха Александър Лилев - чл.-кор. на БАН, ръководител на Център за стратегически изследвания, гл. редактор на сп. „Понеделник“; Иван Ганев - доктор по икономика, преподавател в УНСС, бивш зам.-министър на външните работи; Динко Динков - доцент, преподавател в катедра "Международни отношения" в УНСС, президент на Българската асоциация за изследвания на европейските общности (БЕКСА); Евгени Кирилов - член на Групата на социалистите в Европейския парламент; Иван Генов - доктор по международно право; Любен Петров - доктор по философия, старши научен сътрудник II степен; Стоян Бараков - балканист, доцент, д-р, преподавател по международни отношения в Югозападен университет "Неофит Рилски"; Кирил Мазнев - генерал от запаса; Александър Янков - чл.-кор. на БАН, професор по международно право; Антон Първанов - доктор по история, редовен доцент в катедра "Международни отношения" в УНСС; Димитър Генчев - доктор по история, зам.-директор на Центъра за стратегически изследвания, Павел Писарев - доктор на социологическите науки, зам.-гл. редактор на сп. „Понеделник“, Иван Динков - експерт-политолог в Центъра за стратегически изследвания, Янаки Стоилов - доцент, доктор по право, председател на Комисията по правни въпроси в 40-ото Народно събрание.

Александър Лилев: В статията "Кутията на Пандора" на Жан-Арно Деран са посочени районите в бивша Югославия, в които косовският случай ще има силен отзвук: Войводина; Санджак, Западна Македония, Северен Епир, Черна Гора. Посочват се и

Дебат: Отворихме ли Кутията на Пандора

Написано от

Събота, 07 Юни 2008 20:05 - Последна промяна Четвъртък, 16 Октомври 2008 10:30

българите, които живеят в Югославия - не само в Западните покрайнини, а и в Косово. Извън Балканите се визират Трансилвания в Румъния, Кавказ, Русия, Ирландия, Турция, Белгия, Испания. Къде ли още по света няма райони, за които това решение би могло да послужи за прецедент? Идеята за уникалността на косовския случай е несъстоятелна. Защото не е ясно кой ще гарантира тази "уникалност", кой ще легализира неговата безпрецедентна същност. От друга страна, често се прави прогнозата, че това решение за Косово ще предизвика верижна реакция, "ефект на доминото, на разваляне на пъзела". Не съм сигурен, че ще бъдем свидетели веднага на това. Сегашните условия в региона, в Европа и в света едва ли ще го позволят. Но формулата "опасен прецедент" е напълно реална и доста точно визира опасността от подобно развитие на обстановката в други райони. В дадения случай не толкова "верижна реакция" или "ефект на доминото", колкото образът, възприет от самия "Монд дипломатик", описва най-добре ситуацията - "отваряне Кутията на Пандора". Косово като прецедент ще се разположи в последиците на тази идея: отваря се Кутията на Пандора, която няма как да бъде затворена. Доста интересен е акцентът за "европейските пионки в новата схватка между Русия и САЩ на Балканите". Статията проследява битките на Великите сили за влияние в нашия регион, посочва ролята им за създаване на сегашните балкански граници. Налага извода: "Желанието балканските проблеми да се разрешават чрез нови териториални деления би отприщило опасен верижен ефект." Според мен доста солидно заключение. И още един значим извод, с който завършва статията: "Време е да се мисли не за нови териториални деления, а за други решения на исканията на народите". Кои са тези възможни нови принципи, нови решения на тези толкова трудни за нашия регион проблеми? Преди да кажа няколко думи по този въпрос, бих искал накратко да обознача оформилото се решение на косовския проблем. Вече са напълно ясни реалностите в обсега на този въпрос. Първата реалност е невъзможността да се намери компромис между Белград и Прищина, изгодно, приемливо и за двете страни решение. Втората реалност са президентските избори в Сърбия, спечелени от Борис Тадич. Според мен там спечели онази част от сръбския политически елит и от сръбското обществено мнение, която търси по-умерен, политически, а не военен вариант за решаване на косовския проблем. Третата реалност са позициите на Великите сили, които играят в тази толкова опасна, в някои отношения трагична, драма. Съединените щати са за бързо признаване на косовската независимост. Русия застъпва обратната позиция - тя е за продължаване на преговорите и за намиране на решение, в което да участват двете страни и което да минава през ООН. И третият играч - Европейският съюз - какъвто и дипломатичен език да се използва, на всички е ясно, че там няма единство по решението, поне засега. Официалната дипломация обясни, че се очертава вариант за общоевропейска декларация по Косово, формулирана в такава широта, че да не позволи излагане на противна позиция от нито една членка на съюза. Те ще дава възможност на отделните страни да имат своите нюанси и право на специални позиции в рамките на единното европейско отношение по въпроса. Намерена е вече и формулата за признаване на косовската независимост. Тя се нарича "координирана" независимост. Каквото и прилагателно обаче да се сложи, то не решава проблемите. В дадения случай точното съдържание на формулата е, че решението не е едностранен акт, а е съгласувано със Съединените щати и с Европейския съюз. Това означава "координирана независимост". Няма да коментирам случая от гледна точка на международното право. Ясно е, че тук не

само се нарушава международното право, но и се погазва. Може да се коментира от гледна точка на морала в световната политика, от гледна точка на вътрешните малцинствени проблеми. Но това, което наблюдавам сега в печата, е, че всяка от балканските страни, а и не само от тях, бяга от този аргумент. Казва, че няма вътрешни проблеми, които да я карат да заеме критична или отрицателна позиция. В това число и България бяга от точна преценка. Много е атрактивно становището България да заеме рязка позиция, която по същество да отхвърли варианта "независимост на Косово". По добре известни исторически причини България е твърде чувствителна по тези въпроси. Една рязка и категорично негативна позиция в тези конкретни условия обаче несъмнено би изолирала страната ни. В политиката, за разлика от други сфери, трябва да се гледат реалностите. Ако България отиде на такива позиции, тя ще се самоизолира и в Европейския съюз, и даже тук, в региона. Твърди се, че Румъния, Гърция и дори разделеният Кипър ще подпишат общоевропейската декларация, за която стана дума. Аз не съм сигурен, че България би спечелила, ако си позволи да остане сама на негативни позиции. По-мъдро и по-разумно ми се вижда от политическа гледна точка България да намери основание за дивиденди при тази ситуация. Ние сме патили от това - или Цариград, или нищо. Или този остров, който царят с подаграта искаше, или нищо от Балканската война. И историята ни предложи нищото. България, първо, не може да се изолира от Европейския съюз. Второ, по това решение тя трябва публично да прояви очевидна съдържаност. Няма защо да се бои да го направи от гледна точка на българските национални интереси, на регионалните интереси, от гледна точка на европейските интереси. Това е защитима позиция и ще бъде излагана по-отчетливо също и от Гърция, Кипър, Румъния и т. н. На трето място, България трябва да формулира, както се и опитва да прави, някакви специални изисквания, тъй като ние сме съседни и изгубихме много от блокадата по време на войната в бивша Югославия. И сега ли - при един конфликт - ще бъдем губещата страна? Да не говорим за българите, които живеят там; за региона, който несъмнено ще бъде дестабилизиран. В българската позиция според мен трябва да се чете ясно и желанието на страната ни за координирана балканска позиция. Идеята за нови балкански граници би могла да се тълкува само по три начина. Става дума или за опасно непознаване на балканските реалности, в което сериозно се съмнявам, или за намерение да се дестабилизира регионът с цел дестабилизация на Европа, или за политическо безумие. Балканите са пълни с идеала за Велика държава. "Монд дипломатик" е публикувал доста хубави карти, които илюстрират това: на Велика Албания, на Велика Сърбия, на Велика Гърция, на Велика България, да не говорим за Турция и т. н. Как е възможно да се мисли, че в наше време е възможно да се правят нови граници на Балканите? България трябва много високо да говори, че това е една безумна идея, че на Балканите тя означава проливане на кръв. Нищо друго. Държавно-териториалното обособяване на етническите групи на Балканите е исторически изчерпан принцип Той вече не може да води до добри резултати, той е контрапродуктивен при съвременните условия. Не може да решиш по този начин проблемите на балканските етноси, които векове наред и не по своя вина са разпилени в различни държави. Аз не познавам балканска държава чиста в национално отношение. Оттук и изводът, че по-нататъшно сепариране на Балканите на етническа основа води до нова, опасна "балканизация" на Балканите. А оттам – към напрежение и всичко, произтичащо от него. Европейският съюз днес създава един исторически нов модел за отношенията между държавите, между нациите и дори

между етносите. Създават се условия за други решения, които ще позволят религиозно, културно, изобщо духовно обединяване на етносите, населяващи нашия регион. Не чрез промяна, а чрез отваряне на балканските граници - ще се запазят общуването и традициите, както и възможността да се постигнат някои идеали. Ето защо едно ускоряване на интеграцията на Балканите в Европейския съюз според мен ще отвори именно тези нови пътища, за които става дума. Съществен елемент в едно ново виждане за Балканите би трябвало да бъде и преодоляването на прословутата балканска бедност и изостаналост. Докато Балканите са в сегашното си икономическо и социално състояние, никакво ново решение на етническите проблеми не е възможно. Те станаха много податливи на всякакъв род натиск. Иван Ганев: Най-разумното решение за Косово е да се утвърди статутът му на автономна област в рамките на Република Сърбия с широки пълномощия. Сърбия проявява такава готовност, особено преизбраният президент и силите, които стоят зад него. То в а не само ще гарантира защитата на човешките права на албанското малцинство в Сърбия и на сръбското в Косово и Метохия, но единствено може да създаде благоприятни условия за стабилизиране, ускорено икономическо развитие, за просперитет на страната, за повишаване благосъстоянието на населението. Постигането на тези цели днес е свързано с изпълнение на критериите за приемане на страната и на Западните Балкани в Европейския съюз. Евроинтеграцията е единствената разумна перспектива за взаимноизгодно решаване на косовския проблем Изгодно за сърби и за косовари, за Балканите, а и за Европейския съюз. Въпросът е какво пречи да се тръгне по този единствено разумен европейски път за развитие на процесите около Косово. Очевидно не са само днешните ръководители на косовските албанци. Тяхната непримирима позиция е обяснима. Как да се задоволят с една широка автономия, щом днешната администрация на Съединените щати, а и важни европейски играчи многократно ги убеждават, че ще признаят независимостта на Косово, което би било грубо нарушение на Резолюция 1244 на Съвета за сигурност. Следователно, главната пречка за разумно решение на косовския проблем е политиката на днешната администрация на САЩ, за съжаление подкрепяна от някои европейски страни. Ще цитирам и някои разсъждения, поместени в сайта "Инопрес" в интернет. Днешният курс на САЩ е основан на неубедителния тезис, че Косово е уникален случай и не създава предпоставки за други огнища на напрежение. Разбира се, всеки конфликт има своите уникални особености, но етническите и религиозните малцинства в другите страни вече изказват намеренията си да последват примера на Косово. В това число и значителни албански общности в определени зони на Южна Сърбия, Черна гора и особено в Бивша югославска република Македония. А също и сръбската общност в Босна и Херцеговина. Признаване на независимостта на Косово без съгласието на Сърбия ще създаде прецедент за непредсказуеми последици за много други райони в света. На Косовския модел вече се позовава Движението на баските сепаратисти в Испания, а също и северната част на Кипър, контролирана от Турция. Още десетки такива примери има в различни части на планетата. Продължавам цитата. Може би най-тревожен аспект от днешния курс на Съединените щати е пренебрежението към възраженията на Русия. Каквито и разногласия да има между САЩ и Москва по други въпроси, САЩ не би следвало да създават ненужна криза в руско-американските отношения. Има неотложни проблеми, по които САЩ трябва да работят съвместно с Русия: в това число и ядрените амбиции на Иран, ядрения потенциал на Северна Корея. Това сътрудничество ще бъде

подкопано от опитите на САЩ за пренебрегване на законното безпокойство на Русия по отношение на Косово. Ако САЩ признаят независимостта на Косово, не трябва да разчитат на пасивност от страна на Москва. Не трябва да се бърка днешната ситуация със събитията от 1999 г., когато САЩ и НАТО предприеха военни действия срещу Югославия, въпреки възраженията на Русия. Би било неразумно да не се вземат под внимание желанията и възможностите на Русия да помогне на Сърбия. Струва ли си да се прахосва огромният политически капитал, необходим за поддържане на отношенията с нея срещу въпрос, който е от второстепенно значение за САЩ. И последната част от тази разработка. Ние смятаме, че курсът на САЩ по отношение на Косово изисква незабавно преразглеждане. Призоваваме администрацията на САЩ ясно да покаже, че докато няма резултати от такова преразглеждане, тя ще се въздържа от признаване на независимостта на Косово и ще се постарее да възпре косовските албанци от такава крачка. Тези разумни разсъждения са не на някои русофили, а на бившия държавен секретар на Съединените щати Лорънс Игълбъргър, на бившия постоянен представител на САЩ в ООН, известния дипломат Джон Болтън и на бившия заместник-министър на отбраната на САЩ Питър Роднен. От всичко казано досега може да се направи заключението, че проблемът с Косово придобива изключително важно стратегическо значение. Неговото по-нататъшно развитие ще бъде своеобразен лакмус на прехода към многополюсен свят, в който нова Европа би следвало да вземе подобаващото й се място. Динко Динков: Югоизточна Европа, Балканите без съмнение са особен район. Особеностите произтичат от това, че тази част на Европа по известни причини е оставала настрана от процесите, задаващи модерността на континента - встрани от Ренесанса, встрани от зараждането на държавно-националната идея, от индустриалния преврат. Всичко това обуславя тяхното изоставане, особено в икономическо отношение, както и конфликтността на Балканите. Освен продължение на старите проблеми обаче, сегашната конфликтност, възраждането на тази печална слава, е до голяма степен и функция на кризата по конструиране на нова Европа. Както някога, така и сега, в края на ХХ и началото на век, на този голям завой в човешката история, Балканите останаха встрани от модерните конструкции. И тук виждам някои парадокси, които като че ли допълнително усложняват проблемите в нашия район. Европейският съюз, който е носител на наднационалното начало и който всъщност отхвърля държавно-националната идея, се зае с държавно строителство, зае се да строи държава в провинция Косово. Дали наистина ЕС тръгна по верния път, като стимулира създаването на нови държави? През 1992 г. инициаторка беше Германия: Геншер много искаше да бъдат признати Словения и Хърватско, да бъдат откъснати от Сърбия. За другите не мислеха. Затова след решението за признаване на независимостта на бившите югославски републики, включително Македония, имаше голямо стъписване. Геншер не даваше да признаваме Македония. Но оттам тръгна това насърчаване, тази тенденция към създаване на нови държави в нашия район, към дробене, което се отразява неблагоприятно на самата идея за обединена Европа. Във времето на националноосвободителните борби всички балкански народи, без изключение, създават своя митология. И сега, като си наложим ореолите на величие върху картата на Балканския полуостров, се вижда, че той е много тесен, че не можем да си поберем ореолите. След Студената война тук се засилиха националните чувства, национализмът. Югославската федерация беше замислена като държава на три нации. След разпадането й вече има шест "велики", но малки държавици и още мераклии. И

докъде ще стигне този процес? Надига се вълна на национализъм в Европа. Сили, които вобщо отричат съществуването на Европейския съюз, бяха тръгнали да създават фракция в Европейския парламент. И у нас има такива, които помагат за тази тенденция. Мисля, че не бива да пренебрегваме и един факт, който заслужава по-специално внимание. Европейският съюз прие за свой член Кипър -една държава, която се възприема като единна, но която реално е разделена. Част от територията на острова е окупирана от войски на друга държава, кандидатка за членство в Европейския съюз. Или Европейският съюз не знае какво прие. Мисля, че този въпрос също внесе смут в Европейския съюз по отношение на опасността от "балканизиране" на Европа. Косово е случай, който потвърждава тази възможност. Европейският съюз има голям грех за изпадане на проблема с Косово в задънена улица. ЕС всъщност не даде възможност дори заинтересованите страни да водят реални преговори. Ако беше казал ясно и на Белград, и на Прищина, че рано или късно ще ги приеме, че перспективата им е в Европейския съюз, мисля, че и сърби, и косовари биха могли да водят някакъв диалог помежду си. Но Европейският съюз се въздържа да насърчи този диалог. И сега се мъчи с пожарникарски мерки да предложи ново споразумение на Сърбия. И вижте в каква неловка позиция изпадна – от Сърбия казаха: ни трябва такова споразумение". Евгени Кирилов: Обявяване на независимост и признаване на независимост, без това да е съобразено с международното право, е необяснимо. Последствията и рисковете са наистина много сериозни. В същото време голяма част от колегите казват: „Да, това решение е лошо, но няма добри решения в тази ситуация с Косово." И друг път в новата ни история са давани такива обяснения и после е ставало доста лошо. Можем да се замислим дали наистина сме търсили достатъчно устойчив изход от по-добри ситуации. И ако тези решения ще водят до последствията, които виждаме сега, защо трябва да се бърза? Съгласен съм, нямаше как да очакваме истински преговори, при положение че най-могъщата държава обяви предварително, че е за независимостта на Косово. Съгласен съм също, че трябва да бъдем по-сдържани и че е рисковано да играем самостоятелно роля в тази ситуация. Като нова страна-членка от най-източната част на Европа обаче трябваше малко по-отговорно да подходим, ангажирайки и старата страна-членка Гърция. Ние сме най-близо, ние най-добре знаем историята, комплицираността на взаимоотношенията. Можехме най-малкото да оформим обща позиция – сдържана, полусдържана, в която да изкажем безпокойството си. Днес въпросът изглежда предрешен, и въпреки това има необходимост да се обсъжда. Вярно е, че в сръбските избори победи умереният тон, но победи с много малко. Това лично мен ме безпокои. Всичко това ни дава основание за сериозна тревога и аз не виждам нищо лошо, ако я изразяваме публично, защото ще допринесем допълнително да се убедят хора, които са доста далеч от нашите реалности. Много от тях се влияят и от публиката, която съчувства на съдбата на косовските албанци от милошевско време. И нищо ново оттогава не са разбрали. Защото войната започна заради етническото прочистване. То след това пак се състоя, само че с обратен знак. В нашата парламентарна група в Европейския парламент повече от половината изказвания бяха в този дух – тревога от несъобразяването с международните правни норми и искрена загриженост за това, което би могло да последва. Иван Генов: Едностранното обявяване на независимо Косово, последвано от хаоса с признаването и непризнаването му, ще напомни за мрачната слава на Балканите като район с неутихващи конфликти. Полуостровът за пореден път ще раздели света,

Съвета за сигурност на ООН, членовете на ЕС. Раждането на независимо Косово е крайно опасно предизвикателство за стабилността и целостта на световната международна система и особено за жизнения регион на България. Нека се има предвид, че на планетата има около 120 полиетнически държави, от които могат да възникнат нови 200–300. Никоя страна, особено на Балканите, не е имунизирана от сепаратизъм. Независимо Косово е контрапункт на европейските интеграционни процеси, заплаха за Обединена Европа. То е отрицание на политическата логика на ЕС, свидетелство за слабостта на Брюксел и неговата Обща външна политика. Независимо Косово е балкански приз за световния хегемон и голям минус за европейската сигурност и сътрудничество. Новите допълнителни граници на Балканите съвсем не са комплимент за общоевропейското развитие. Те са определена стъпка назад, крайно опасна стъпка. Независимо Косово е пореден сигнал за балканизация на Европа, а не за европеизиране на региона ни. Кой е художникът и архитектът на новите балкански граници? Политиката на САЩ е коренът на независимо Косово. Хегемонът нахлу на Балканите, преименувани на Югоизточна Европа, заложи проблеми и прехвърли тяхното решаване на ЕС. САЩ въръжваха АОК и албанците в Македония от пристанището Дурас в Албания. Те подкрепяха отначало и докрай Ругова – автора на политическата теза всички албанци да живеят в една държава. Еднакво неприемлива е и тезата албанците да имат три държави. Независимо Косово е отрицание на компромиса в световната политика и е демонстрация на съмнителна сила. Затова то не е и не може да бъде трайно и окончателно решение. По-голямата част от това независимо формирание очевидно ще бъде ресурс за осъществяване на националния идеал на Албания. Останалата част ще разчита на сръбския суверенитет. С други думи, възникването на минидържави на Балканите ще води не към умиротворение и европеизиране на полуострова, а по-скоро към минирането му с нови огнища на напрежение. Независимо Косово не е нито дипломация, нито международно право, а е чисто и просто вътрешно насилие, намерило за съюзник извънконтинентална сила. Самото Косово бе умишлен пропуск още в Дейтън. Международното право по никакъв начин не задължава държавите да се дезинтегрират по етнически и религиозен признак. И още нещо – на нито един етап не бяха допуснати преки преговори между непосредствено заинтересованите страни. Както в Рамбуйе, така и по-късно. Планът “Ахтисаари” едва ли се нуждае от аплодисменти. ЕС стана съучастник в американския сценарий “след като няма споразумение, налагаме решение”. Каква следва да е актуалната позиция на България по отношение на независимо Косово? Преди всичко, когато говорим за Косово, трябва да мислим за България. Да се каже просто – България няма да е сред първите, които ще признаят новия субект – значи да не кажеш нищо. Българската дипломация ще защити себе си и страната, ако успее в достатъчна степен да нюансира нашата официална позиция относно независимо Косово, да я открои, да я направи различима в условията на междусъюзнически взаимоотношения, без да се пренебрегва добросъседството. Дълго подготвяното международно решение на косовския казус едва ли е окончателно. То е резултат на съвременното съотношение на силите и говори за цивилизационна недостатъчност на днешния свят, след като войната продължава да е средство за териториално-етническо деление. Затова косовската драма далеч не е приключила. Противоборството между САЩ и Русия не стихва, а всеки регион ще защитава своята самобитност. Ето защо евентуалното признаване задълбочава проблемите и увеличава безпорядъка в международните

отношения. Любен Петров: Колкото и да е странно, твърди се, че прибегването до международното право не е вече ефикасно лекарство за такива заболявания като териториални спорове, тъй като много държави нарушават това международно право и нарушенията се приемат един вид като нещо нормално и трябва да се търси прагматичен изход от всяко такова нарушение. Смятам, че Европейският съюз допусна да бъде изправен пред свършен факт, който му послужи като аргумент да вземе това решение, което взе. Според мен Сърбия ще признае отделянето на Косово, но на нея й беше нужно време. Нужни й бяха подходящи вътрешни и международни условия, за да пристъпи към такова решение. Сегашните ръководители на Сърбия много добре разбират, че онази политика, която Милошевич провеждаше с цел да запази целостта на Югославия, доведе до нейното разпадане. Трябва да си много късоглед, за да не разбереш, че продължаването на една такава политика по отношение на Косово ще доведе до същия резултат. Искам да ви запозная с няколко мнения на сегашни и на бивши ръководители на Югославия. Около два месеца, преди да бъде убит, Зоран Джинджич лансира идеята за цялостно преразглеждане на статута за Косово и този за Република Сръбска в Босна и Херцеговина. Тази идея даваше сигнал, че може да се намери решение чрез загубата на Косово и присъединяването на Република Сръбска. Добрица Чосич, който беше ръководител някога на Югославия, в дневника си през 1966 г. дава препоръките си за бъдещо развитие на автономната покрайнина: Ако не сме готови отново да освободим Косово, а ние не сме готови, трябва да си го поделим с Албания, като вземем сръбските области и манастири, а на албанците да дадем всичко останало, което е албанско. Иначе ще бъдем в постоянна война с албанците, която не можем да спечелим. В такава война винаги побеждават тези, които се борят за своята независимост. Кардел: Най-доброто решение би било, ако Косово се присъедини към Албания. Но понеже нито външните, нито вътрешните фактори позволяват това, то трябва да си остане компактна провинция в рамките на Сърбия. През 1993 г. Милован Джилас казва: Докато Косово е в състава на Сърбия, в Сърбия няма да има демокрация. Предполагам, че не съм единственият, който знае тези неща. Сигурно в Европейския съюз има експерти, запознати много добре с историята на проблема, със сегашното му състояние и пр. Ако беше дадена възможност да не се решават тези въпроси сега, аз съм сигурен, че щяха да се създадат условия Сърбия да пристъпи към признаване на тази неприятна за нея истина, че Косово трябва да бъде отделено. В този смисъл смятам, че идеята за продължаване на преговорите, беше плодотворна. Тя можеше да направи така, че постепенно да се създават тези условия – вътрешни и външни, за намиране на по-друг компромис. Стоян Бараков: Авторът на “Кутията на Пандора” в общи линии е обхванал почти всички конфликтни точки на Балканите. Аз бих добавил само две. Първата: в Сърбия преди време се появи много кратко вестникарско съобщение, че някаква не съвсем ясно определена група се обявява за автономия на района около Крагуевац. Мина и замина, не се появи повече. Миналата година, обаче, се появи една паравоенна формация – “Гвардията на цар Лазар”, която започна с това, че едва ли не ще воюва в Косово за Косово. Свързвам двете неща, защото не е съвсем ясно дали обявяването на идеята за автономия на Крагуевац беше пробен балон, опипване на пулса на сръбската общественост, или имаше някакъв по-сериозен замисъл. Ние с основание се гордеем с българския етнически модел, но нека не забравяме, че до 2001 година Македония минаваше също за оазис на мира и спокойствието на Балканите. Бяха необходими буквално дни, за да се превърне в бойно поле и след този фронт,

продължил няколко месеца, Македония стана съвсем друга. Там албанското малцинство, което на места е мнозинство, получи права, които трудно могат да влязат в устройствените рамки на съвременните държави. Казваме, че косовските албанци бяха крайно несговорчиви в преговорите, ако могат въобще да се нарекат преговори, за статута на Косово. Когато зад гърба ти застане най-мощната държава в света, няма как да проявиш готовност за преговори. Но нека си припомним, че така беше и в Рамбуе през 1999 година. Там на практика също нямаше преговори. Оправданието беше, че трябва да се съди Милошевич и че в тоя процес, т.е. желанието за сваляне на Милошевич, средствата нямат значение – целта ги оправдава. Във Войводина ситуацията, разбира се, е много по-различна, отколкото в Косово. Там унгарците не са преобладаващо мнозинство, но съществуват искания за автономия. Вярно е, че в началото са за културна автономия, но общо взето, това е пътят. След културната идва политическата автономия. Тези опити за сецесия на Войводина или на части от Войводина се подкрепят от Будапеща, включително и от официална Будапеща. Вярно е, че то се прави дискретно, много внимателно, но това едва ли променя нещата по същество. Моето лично мнение е, че Сърбия, така както е тръгнала, ще бъде сведена до Белградския пашалък. Ако това се случи, Балканите ще бъдат дестабилизирани - това е първата опасност, при това в дългосрочна перспектива. Какъв е интересът на България от дестабилизиране на Балканите, какъв е интересът на балканските държави, на Европейския съюз, на цяла Европа? Никакъв. Следователно някой друг има интерес. Ние досега като че ли малко срамежливо се крием зад някакви евфемизми и не желаем да кажем открито, че става дума за САЩ, за тяхната политика към Балканите, към Европа, към Европейския съюз не само като към партньор, а и като към конкурент. Може би тук трябва да се търси разковничето на този проблем. Вторият голям проблем. Имам едни красноречиви данни от последните избори в Сърбия, които се проведеха преди няколко дни. Партията на Николич – всъщност това е партията на Шешел, когото съдят неуспешно в Хага, в сравнение с предишните президентски избори преди четири години увеличава влиянието си. с 650 000 гласа. Тадич също печели, но неговите са 620 000 души. Цифрите са съпоставими, но все пак тенденцията е очевидна. Сръбската радикална партия се превърна вече в първата политическа сила в Сърбия. Вярно е, че тя не може да състави сама правителство, не може да излъчи печеливш кандидат за президент, но с нея се съобразяват. Дали това е интересът на Европа – една радикализирана Сърбия? През 2004 година беше създадена международна комисия, която трябваше да изработи стратегия за присъединяване на балканските държави към Европейския съюз. Комисията изследва различни тенденции, различни процеси, включително и темата, която ние разискваме сега и цитирам: Резултатите от проучването показват, че идеята за Велика Албания има голямо одобрение сред албанското население на Косово и на Албания. Това означава, че формирането на нация от албанските общности на Балканите все още е в процес на развитие. Логично е да се засилят исканията за Велика Албания или Велико Косово. Да не забравяме и демографския фактор, на който не обръщаме достатъчно внимание. Ако продължат темповете на нарастване на населението на Албания, а те са най-високи в Европа, албанците, които допреди 60 години са били малко повече от един милион, днес са повече от 7 млн., след половин век ще бъдат не по-малко от 40 млн. Те з и около 40 млн. албанци ще живеят на територия от около приблизително 45 000-46 000 кв.км. Това означава средна гъстота на населението почти 890 души на 1 кв.км. За сравнение сега

този показател за Черна гора е около 51, за Гърция приблизително 83 души на кв.км, а за Албания – 150 души на кв.км. Да не забравяме, че част от териториите, където живеят албанците, са планински и полупланински, т.е. непригодни за земеделие, което ще постави въпроса за изхранването, или казано по друг начин – за физическото оцеляване на тези албанци. Какъв ще бъде пътят за разрешаване на този огромен проблем? Кирил Мазнев: Освен Европейския съюз аз мисля, че главна вина за това, което става на Балканите и конкретно в Косово, имат Съединените американски щати, които писаха този сценарий. Много години САЩ подхранваха чувството за независимост на Косово, особено по време на войната в Югославия. Нека да си спомним кой въоръжаваше армията на Хашим Тачи в Косово и на Али Ахмеди в Македония. В Македония имаше паравоенно формирование, което беше готово да се бие за свободата на Косово. Ако си спомняте от телевизионните кадри, когато започнаха да се формират тези паравоенни формирования, участниците в тях бяха излезли с домашни дрехи, шуби, а след известно време вече бяха облечени в модерни камуфлажни облекла. Бяха въоръжение не с калашници, а с Гарант-М1. Всичко това пристигна на пристанището в Дурас в Албания. САЩ вече са обвързани с много конфликти в света. Те бързат да затворят страницата Косово като компенсация за трагедията им в Ирак. Искат да се представят като основен фактор в решаването на косовския въпрос, което в очите на световната общност да звучи като успех. Още повече че след няколко месеца ще има президентски избори и всичко това не е без значение. Какви ще бъдат последиците? Аз мисля, че ще бъдат недобри и във външен, и във вътрешен план. Във външен план вече говорихме за грубо погазване на международното право, за елиминиране на Съвета за сигурност на ООН. Какво се получава в последно време и по другите сериозни въпроси на европейската и световната сигурност. Всички договори, за ограничаване на стратегическите потенциали, изтичат. Разговори за нов договор все още не са започнали между Русия и Америка. В момента не е актуален договорът за ракетите със среден и малък радиус на действие. И ето каква ситуация се създава в момента - от една страна, се потъпква международното право, а от друга, светът остава без договори, които биха решили въпроса с международната сигурност. Александър Янков: Не мога да си представя как едно управление в лицето на президента, или министъра на външните работи могат да казват, че ние няма да бъдем между първите, които ще признаят Косово, ще бъдем между последните. Това не е никакво геройство. Какво значи да си последен – в тоя момент, ако вие нямате никаква позиция, никакви аргументи, защо се обаждате изобщо? Вие трябва да мълчите. Президентът пък каза, че е съгласен със становището и ще следва позицията на своя унгарски колега. Унгарският му колега ли ще ни учи? Аз съм изумен и откровено да ви кажа, страдам, че дотам сме я докарали. Как може една държава да излиза и да казва, че ние ще бъдем между последните. Какво значи това? Каква е ползата? Косовският въпрос трябва да се разглежда не толкова в съответствие с принципите и формите на международното право, защото той отдавна е изместен от тази сфера. Международното право е система от юридически, от правни норми, които почиват на достатъчно убедителни и общоприети норми на морала. В политиката в много случаи няма нито едното, нито другото. От статията на г-н Жан-Арно Деран най-силно впечатление ми направи твърдението, че старата идея за прекрояване на границите на Балканите отново изплува на повърхността. Защото Югославия беше създадена от Антантата с цел да бъде обединение на държави от този район, за да се противопостави, когато е

възможно на Германия. България, Унгария и Румъния потвърдиха, че те ще бъдат тази бариера. Ние пък не трябва много да плачем за Югославия в този случай, защото в Югославия, както и в Съветския съюз, мисля, че имперският синдром беше главният фактор за разпадането им. Те подценяваха всички, с изключение на югославяните. Включително и когато виждаха, че хърватите в много отношения – и в областта на науката, са по-добре. И словенците също. Аз си спомням, когато при посещението на Тито тук главният лозунг беше Сталин – Тито – Димитров”. Това беше толкова обидно. Какво значеше това? Ако всичко това се беше направило и ако Димитров се беше съгласил, България щеше да бъде сега Косово или в положението на Косово. Защото столица на федерацията нямаше да бъде София, а щеше да бъде Белград. Центърът на тази федерация щеше да бъде великосръбският шовинизъм. Казвам го, защото често пъти смесваме доброто впечатление, което сме имали от ролята на югославското съпротивително движение по време на Втората световна война, и това, което бяха техните ръководители и което искаха да направят. И сега го направиха. Югославия настрои голяма част от европейското обществено мнение против себе си, защото тя се оказва против всички свои с изключение на македонците. Всички други разбраха, че трябва да се отделят от тази държава, че не е тя, която трябва да ги управлява. Не искам да правя буквално сравнение със Съветския съюз, но къде са съветските републики? Защо много от тях се обособиха? Защото имперският синдром отново се прояви, и то с всичка сила. Например гражданите на Украйна бяха наричани малоруси. Великоруси бяха само руснаците. Белоруси бяха в Беларусия. Същото отношение имаше и към Кавказ, който се считаше за голямото завоевание на Октомврийската революция в областта на международните отношения и на дипломатията. Когато посочваме параметрите за прилагане на принципите на международното право за признаване на независимостта и суверенитета на една държава, трябва да отчитаме и следния критерий – какво е настроението на мнозинството от населението в дадена страна. Аз не съм уверен, че общественото настроение в Косово е в полза на Сърбия. Кой е главният аргумент за оставането на Косово в Сърбия? Че е било люлката на сръбската религия. Люлката, включително религиозна и етническа, не може да служи за главен аргумент в съвременните международни отношения. Югославия при Тито беше забравила за дълго време тази люлка. Тя не заемаше важно място във вътрешната и културната политика на Югославия. Имперският синдром беше главната причина за разпадането на Югославия. Сега не трябва да помагаме на имперския синдром отново да се върне със закъснение в Белград. Антон Първанов: Коментиранията статия аналитично представя проблемите на Балканите във връзка с Косово, но заедно с това оставя в сянка други. Липсва въобще ситуацията на сърбите в Хърватия. Подминат е албанският синдром в Македония. Няма я ситуацията в Молдова и Приднестровската република, които вече също са балкански проблем. В зависимост от това как се развиват нещата в Косово, вероятно е Приднестровската република да предприеме действия за своето отделяне от Молдова. Косово не просто е проблем, а възел от проблеми. Що се отнася до международното право, именно Косово и начинът, по който бяха наложени от САЩ решенията през 1999 г., станаха основа за нарушаване на принципите в международното право. Като преломна точка трябва да разглеждаме събитията от 2004 г. В този период се налага една генерация лидери, пряко свързани с дейността на АОК, които от полеви командири, от терористи постепенно се превръщаха в политици. За мене е абсурдно, че това поколение лидери на Косово много умело се

вплита в европейските измерения. Те съумяват със своето поведение да се представят като европейски мислещи и готови да вкарат Косово в Европейския съюз. Нека не мислим за албанците като за нация, която не се развива. Понятието Велика Албания според мен вече не е актуално за албанския политически елит. Още по-малко в Косово. Този елит се интересува от други проблеми: от начина, по които да се утвърди албанската общност. Става дума за това, което е ново – една нация в две държави – Косово и Албания. Но заедно с това и за прокарване на още по-опасната теза за две нации в една държава – Македония. Македония и албанците в нея не е отвлечен проблем. Става дума за процеси и събития, които са на 40 км от нашата граница. Долината на Прешево е на 50 км, а албанските села на изток от Куманово са на 35-40 км. В Македония след 2001 г. албанците постигнаха целта максимум. И това им послужи за ескалация на исканията и съответното за постигане на тези искания. По мое убеждение Македония след промените в конституцията, след приемането на серия от закони, вече не е тази Македония, която познаваме - тя по същество стана двукантонална държава. Това ще се легитимира и ще се ускори с промяната на статута на Косово. Какви са перспективите? Ако в края на ХХ век основният проблем на Балканите беше албанският, сега се очертава друг – сръбският. Има пълна вероятност Сърбия да се превърне в единствената и най-голяма държава, която ражда иредентизъм и в която самото население и елитът ще натрупват негативна енергия. Сърбите в Хърватия “изчезнаха”, а те бяха 600-700 хиляди души. Но те са живи хора, те са в Сърбия, те са в Босна, те са в Европа. Сърбите в Босна също от 1 500 000 преди, сега са по-малко от 1200 000. Значи отвсякъде Сърбия ще има тези проблеми. Това, което е имала България в началото на ХХ век, след Балканската и Първата световна война, сега става в Сърбия. Наличието на съсед до нас, който ражда иредентизъм, е пряка опасност за нашата национална сигурност. Димитър Генчев: Един аспект на косовския проблем не е засегнат нито в статията на Деран, нито в нашето обсъждане. На един белградски площад беше закачен огромен транспарант, който е ключът към разбирането на събитията: “Русийо, помагай!”. Става дума не за руския или имперския аспект на събитията, а за славянския аспект на отношенията в Европейския съюз. Става дума за славянството, за славянофилството, за старите исторически традиции, за участието на руските освободителни войски в освобождението на Босна и Херцеговина, за руската позиция, която застава в продължение на твърде много години – от 1885 г. и преди това, и след това и по време на Междусъюзническата война, на страната на сърбите. За едни стари исторически корени, които предопределят надеждите и очакванията на Сърбия. Косовският проблем, разбира се, не е косовски проблем. Това е повод. Помним ежечасните кореспонденции по CNN за войната в Югославия, защото войната не се водеше в Косово - бомбите падаха в Белград, мостовете на Белград, болниците на Белград. Не мога да си представя, че Европейският съюз не осъзнава какво фактически прави. Усилването на държавотворния национализъм на Балканите е ясно за всеки един европейски гимназиален ученик. Явно е, че зад това общеевропейско разбирателство, с изключение на няколко страни, стоят геополитическите и геостратегическите интереси на хегемона, на господаря на света, на новия еднopoлюсен свят. И заедно с това общите интереси на евроатлантическата интеграция на европейските страни заедно с нейния най-могъщ военен съюзник. САЩ биха изнесли основните военни усилия в един предполагаем сблъсък. Според мен той ще започне в следващите няколко месеца. Не е необходимо да си пророк, за да разбереш защо

руснаците направиха обучението си в Средиземно море, където изкараха самолетноносачите ракетоносци; защо бяха привикани и двамата лидери, потенциални президенти на страната. Сблъсъкът или виетнамизацията на Косово според мен ще възпроизведе отново сблъсъка между двете велики сили – едната от които се опитва да се роди на терена на косовския сблъсък - новата Путинова Русия. След мюнхенските събития преди няколко месеца тази Русия се оказва, че има наистина осъзнати, не бих казал имперски, но геостратегически и геополитически интереси на безспорно велика сила. Може би се ражда двуполусният ред, и той се ражда в Косово. Павел Писарев: Обсъждаме проблема доста едностранно. Не отчитаме позицията на албанците, на самите косовари - защо те се стремят към едно такова решение на въпроса? Косово може да е исторически стар проблем, но Косово влиза в територията на Югославия след Първата световна война, след разпадането на Австро-Унгария. Дотогава Косово ту е влизало, ту е излизало от територията на Сърбия. На второ място, може ли да има разрешение на косовския проблем сега? Всички единодушно стигнахме до заключението, че решението, което се предлага, е пълно с подмолни капани за бъдещето, че с него започва една нова косовска драма. Това не е окончателно решение на проблема. То ва е един етнически териториален въпрос. Светът е пълен с такива въпроси не само в Косово. Не са решени трайно и вече се повдигат въпросите за бившите полски земи, за бившите германски земи в Полша, в Чехия, за Кьонингсберг, за Калининград, за Сахалин. Това са много тежки проблеми, които сега не намират решение. Защо? Защото те ще се решат при едно ново съотношение на силите. Нашата цивилизация има много тежки проблеми, които нямат решение. Например, не може да се изключи войната като средство за решаване на политическите въпроси. Въпреки че са минали само 60 години след Втората световна война, през този период имаше десетки войни. Не може да се реши на това равнище на цивилизацията въпросът за климата, за озоновите дупки, не се решава въпросът бедни – богати, въпросите за глада, тежките болести, енергийните източници. И териториално-етническият въпрос е един от тези въпроси. Тези въпроси ще тлеят може би десетилетия, може би столетия. Колкото по-далеч от историята идват, толкова по-далеч в бъдещето ще бъдат решени. Единствено са възможни параметрите на временното решение, тоест параметри, които определят да няма скоро война там, да се решат в някаква степен, в някаква форма държавното устройство и преди всичко да се решат социално-икономическите въпроси, за да се избегне голямата криза. То ва е възможно, ако Европейският съюз налее големи средства не само там, в Косово, но и в Балканите. Обсъжданата криза ще продължава десетилетия напред и смятам, че ще повлече след себе си и други такива кризи на Балканите. Няма нито политическа воля, нито съотношение на силите, благоприятстващо разрешението на въпроса. При всяка промяна на съотношението на силите тези въпроси ще възникват и ще получават нова форма на криза и нови опити за разрешение. Иван Динков: Аз по-скоро бих обърнал оптиката. Югославският конфликт, който беше последният засега рунд от балканската драма, започна преди 16-17 години. За тези години позицията на Европейския съюз и на отделните европейски държави претърпя различни промени, което в крайна сметка доведе до това, което беше вече споменато. Какъв е интересът на Европа от независимо Косово като финална точка? Няма такъв интерес. Белград, а не Прищина, се намира на Дунав. Така че обърнатата оптика по-скоро говори, че модернизация на Балканите е необходима, но в крайна сметка е необходима и модернизация на самия Европейски съюз. Той очевидно трябва

да съумее да артикулира някаква единна позиция, за да не стане за по-реден път жертва на собствените си вътрешни неразбирателства. И подобни прецеденти се натрупаха вече твърде много – невъзможността да отстоява единна енергийна политика, неспособността да отстоява единна отбранителна политика, да постигне консенсус дори за една средно голяма държава, макар и с голямо стратегическо местоположение като Турция, да не говорим за наистина големия въпрос какво е бъдещето на Европейския съюз, ако той не установи равноправно сътрудничество с Русия. Ако се оказва, че 10 хил. кв км като Косово не са в състояние да доведат до единна позиция, то на какво разчита Европейският съюз на световната сцена. Що се отнася до българските интереси и българските възможности, все още не е късно да се изработи ясна българска позиция. Нека да свалим картите на масата и да видим, че с изключение на Албания, Хърватско и Словения, няма балканска държава, която да има интерес от независимо Косово. И ако независимостта на Косово е предопределен факт, то според мен е възможно да се търси някаква по-голяма яснота и твърдост по отношение на това как да протече тази независимост. И тук се връщам на това, което беше споменато за стандартите и статута. Може да се настоява в една балканска коалиция за някакви ясни и предвидими стандарти и ангажименти, които тази бъдеща държава да поеме, за да гарантира поне един екзистенциален минимум и интереси и на околните участници. В крайна сметка това не би влязло в никакво противоречие дори с основните интереси на Европейския съюз. Янаки Стоилов: Добре е да разделим официалната държавна позиция от анализа на ситуацията, която ще се развива много продължително време и с много последици. Българската държавна позиция вече е оформена. Правителството ще установи дипломатически отношения с Косово. Дали това ще бъде от втората или третата редица държави, остава да разберем, но мисля, че ще проявим известна наивност, ако смятаме, че този въпрос все още е открит и че към този момент той може да бъде силно повлиян от различни аргументи. Другото, което остава актуално във връзка с развитието на косовския проблем, е опасността от нова балканизация. Може би трябва да обърнем повече внимание на напрежението, което вероятно първо ще се появи по линията Босна и Херцеговина и Македония. Може и паралелно да се развият тези процеси. В самото Косово, тъй като бе направена аналогия с виетнамизация, според мен, по-скоро аналогията е с някаква палестинизация на Косово и респективно на съседните на него региони. То ва е по-близкото сравнение, което далеч не е по-оптимистично. И да се анализира много внимателно албанският фактор, който ще играе все по-голяма роля на Балканите през следващите години и десетилетия. И най-накрая, как развитието на ситуацията в Косово в една или друга посока ще влияе на единството на Европейския съюз; дали той ще може да формира обща политика, каквато засега, общо взето, не успява; и какво ще бъде неговото регионално и глобално влияние? Това е, с което Европейският съюз сега предстои да се ангажира в Косово.